

До спеціалізованої вченої ради
СРД 41.136.01
Міжнародного гуманітарного університету
65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 33.

В І Д Г У К

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Водько Миколи Петровича на дисертацію**

Пасечник Марини Леонідівни за темою: «Кримінальні процесуальні та криміналістичні засади слідчої таємниці», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність обраної теми. Сучасна злочинність, якій властиві організовані форми, транснаціональний характер, професіоналізм, посягання на комплекс найважливіших соціальних цінностей, об'єктивно потребує адекватних засобів реагування, в першу чергу пов'язаних із застосуванням новітніх засобів і методик протидії. Особлива необхідність у розробленні і застосуванні сучасних наукових рекомендацій відчувається у питанні удосконалення роботи органів досудового розслідування та оперативних підрозділів, де дуже гостро постає проблема забезпечення слідчої таємниці.

Необхідно підтвердити, що у вітчизняних наукових дослідженнях проблема слідчої таємниці, особливо в умовах реформування кримінальної юстиції та дії чинного кримінального процесуального й оперативно-розшукового законодавства, комплексно, на монографічному рівні із висвітленням її кримінальних процесуальних та криміналістичних засад ще досі не висвітлювалася. Залишалися недостатньо дослідженими поняття і зміст слідчої таємниці, сучасні джерела та канали витоку секретних даних на досудовому розслідування, міжнародно-правові засади інформаційних процесів, пов'язаних зі слідчою таємницею, негласні слідчі (розшукові) дії та заходи забезпечення безпеки учасників кримінального провадження як елементи слідчої таємниці, її організаційні, техніко- і тактико-криміналістичні засади.

Про актуальність дисертації М. Л. Пасечник також свідчить зв'язок роботи із загальнонаціональними і відомчими науковими програмами та планом науково-дослідних робіт Національного університету «Одеська юридична академія» (стор. 16 дисертації, стор. 2 автореферату).

З цих міркувань є підстави для твердження, що обрана М. Л. Пасечник для наукового дослідження тема має комплексний і пріоритетний характер, важливе теоретичне та прикладне значення, а, отже, й безперечно високий рівень актуальності.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Дисертантка подала на розгляд науковій спільноті підготовлену на належному рівні роботу. Науковий апарат дисертації залишає приємне враження. Положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дослідженні, переважно є обґрунтованими та переконливими. Під час їх доведення використано широке коло наукових джерел у галузі кримінального процесу, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, вітчизняне та міжнародне законодавство, підзаконні нормативні акти. Список використаних джерел становить 318 найменувань.

Достатньо репрезентативним є емпіричний матеріал, а саме дані офіційної статистики Генеральної прокуратури України, узагальнення вітчизняної судової практики та рішень Європейського суду з прав людини, анкетування 203-х слідчих, процесуальних керівників, прокурорів, слідчих суддів, працівників оперативних підрозділів, адвокатів.

Слід зазначити, що авторкою уміло використано емпіричний матеріал під час обґрунтування низки наукових положень, висновків та рекомендацій щодо: доцільності включення «слідчої таємниці» до системи загальних засад кримінального провадження та його визначення (стор. 32-33 дисертації); основних умов практичного втілення концепції електронного кримінального провадження (стор. 147-150 дисертації); пропозиції з оптимізації кримінального процесуального законодавства, що регулює слідчу таємницю, у частині конкретних доповнень до ст.ст. 221, 222, 246, 255, 290, 303 КПК

України (стор. 89-123, 237-242 дисертації); рішення з покращення організаційних заходів забезпечення слідчої таємниці в контексті змін до відомчих інструкцій, які регулюють питання організації взаємодії органів досудового розслідування, обліку і руху кримінальних проваджень (стор. 124-140 дисертації). При цьому треба наголосити, що наукові джерела використано здобувачкою переважно критично, з глибоким аналізом, коректною полемікою та аргументацією власного підходу до тих чи інших положень, висновків та пропозицій їх авторів.

Роботу характеризує висока методологічна і загальнотеоретична культура, яка підтверджується науковою новизною теоретичних висновків та науково-практичних рекомендацій.

Методологічною основою наукового дослідження М. Л. Пасечник стали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, застосування яких зумовлено особливостями об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження. Зокрема, це методи теоретичного аналізу й синтезу, статистичний, формально-логічний, соціологічний. Дисертанткою у дослідженні вміло застосовано системно-структурний аналіз. Слушне використання широкого спектру методів наукового пошуку позитивно вплинуло на обґрунтованість сформульованих наукових положень, висновків і рекомендацій.

Дисертація відзначається науковою новизною, ґрунтовним теоретичним осмисленням поставлених завдань та своєю практичною спрямованістю.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, що виносяться на захист. Комплексне опрацювання і системний аналіз наукових джерел, слідчої та оперативно-розшукової практики надали здобувачці можливості сформулювати власні наукові положення, висновки та рекомендації, що відзначаються достовірністю і характеризуються науковою новизною, збагачують кримінальну процесуальну та криміналістичну науку, а також формулюють конкретні практичні рекомендації по забезпеченню слідчої таємниці.

До найбільш вагомих наукових положень дисертації, що характеризуються новизною або її елементами, слід, передусім, віднести такі із них, які запропоновані вперше:

- аргументовано доцільність включення «слідчої таємниці» до системи загальних засад кримінального провадження, передбачених ст. 7 КПК України;

- запропоновано закріпити у КПК сформульоване визначення слідчої таємниці;

- обґрунтовано, що змістом елементу державної таємниці у секретній інформації досудового розслідування охоплюються відомості про негласні слідчі (розшукові) дії та заходи забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, а обов'язковою умовою збереження цих відомостей від розголошення є запровадження та неухильне дотримання у практиці слідчих принципу конспірації;

- основною умовою практичного втілення концепції електронного кримінального провадження визначено створення надійної системи технічного захисту інформації, яка б унеможливила розголошення слідчої таємниці;

Самостійне наукове значення також має запропоноване авторське розуміння поняття слідча таємниця – вид секретної інформації, обмеженої строком досудового розслідування, законними розпорядниками якої є слідчий, детектив, прокурор, про: причетність до вчинення неочевидного злочину конкретної особи (групи осіб); висунуті версії; сплановані слідчі (розшукові) дії, їх тактику та результати проведення; тимчасовий доступ до речей і документів; персональні дані учасників кримінального провадження зі сторони обвинувачення та їх близьких; заходи подолання протидії розслідуванню, у т.ч. забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства; укладення та виконання угод (стор. 18, 187, 238 дисертації).

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що проведене дослідження надало можливість сформулювати та уточнити низку

наукових положень, які сприяють розвитку кримінального процесу, криміналістики. Аналіз норм чинного вітчизняного кримінального процесуального законодавства, наукових праць, слідчої практики дозволив сформулювати науково обґрунтовані висновки, що є підґрунтям для подальших розробок теоретичного і практичного характеру.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації положення мають теоретико-прикладний характер, а її висновки і пропозиції становлять науковий та практичний інтерес та можуть бути використані у: правотворчості – для внесення змін і доповнень до КПК України; практичній діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, оперативних підрозділів; науково-дослідній діяльності і навчальному процесі – для подальшої розробки актуальних проблем досудового розслідування та під час проведення занять з дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Основи оперативно-розшукової діяльності». Результати дисертаційного дослідження вже сьогодні використовуються в методичній і науковій роботі Національного університету «Одеська юридична академія» та Міжнародного гуманітарного університету, про що свідчать відповідні акти впровадження.

Оцінка змісту дисертації та автореферату. Дисертантка виконала вимоги, що висуваються до цього виду наукових робіт.

У *вступі* переконливо обґрунтовано вибір теми дисертації, її актуальність і значимість, проаналізовано стан наукової розробленості проблеми, її теоретичне підґрунтя, показано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження. Сформульовано основні положення, що репрезентують наукову новизну, з'ясовано теоретичне і практичне значення одержаних висновків та ступінь апробації й впровадження результатів дисертації.

У трьох розділах роботи, які складаються із десяти підрозділів, що поєднані загальною метою дослідження, в основному повно та всебічно

розкрито його предмет, що свідчить про науково обґрунтовану архітектуру роботи та її відповідність вимогам наукової методології.

У першому розділі дисертації авторкою досліджено стан наукової розробленості проблеми слідчої таємниці, розкрито категорію «інформація» як основу розуміння розглядуваного феномену та класифіковано види інформації з обмеженим доступом, обґрунтовано характеристику злочинної діяльності як передумову формування поняття і змісту слідчої таємниці, запропоновано визначення цієї дефініції, охарактеризовано причини, джерела та канали витоку даних, що становлять слідчу таємницю.

Слушною у цьому розділі є аргументація і висновки про доцільність включення слідчої таємниці до системи загальних засад кримінального провадження (стор. 32-33 дисертації, 13 автореферату), а також застосований підхід щодо визначення змісту і поняття слідчої таємниці, виходячи із характеристики злочинної діяльності організованих груп і злочинних організацій, спрямованих на протидію досудовому розслідуванню (стор. 53-68 дисертації, 7-8 автореферату).

Другий розділ роботи присвячено розгляду питань визначення міжнародно-правових засад інформаційних процесів, пов'язаних зі слідчою таємницею, шляхів вдосконалення вітчизняного кримінального процесуального законодавства у цій сфері, розкриття змісту елементу державної таємниці у секретній інформації досудового розслідування, та окреслення напрямів удосконалення його кримінальної процесуальної регламентації.

Науково обґрунтованими вбачаються висновки дисертантки щодо передбачення у ч. 1 ст. 221 та ч. 2 і 5 ст. 290 можливості для сторони захисту ініціювати питання про надання доступу до матеріалів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій (стор. 99-101 дисертації, 14-15 автореферату).

У третьому розділі дисертації з урахуванням результатів попередніх етапів дослідження сформовано криміналістичні засади слідчої таємниці:

організаційні заходи забезпечення слідчої таємниці, конкретні техніко- і тактико-криміналістичні рекомендації з її дотримання.

Як позитив проведеного дослідження у цьому розділі необхідно відзначити запропонований комплексний підхід до практики технічного захисту інформації, що становить слідчу таємницю (стор. 157-158 дисертації, 15-16 автореферату).

У висновках дисертації в концентрованому вигляді здобувачкою підбито підсумки дослідження кримінальних процесуальних та криміналістичних засад слідчої таємниці, а також сформульовано конкретні пропозиції стосовно подальшого вдосконалення роботи у цьому напрямі органів досудового розслідування і уповноважених оперативних підрозділів.

Таким чином, аналіз дисертації дає підставу констатувати, що вона є цілісним і завершеним дослідженням актуального для теорії та практики питання – кримінальних процесуальних та криміналістичних засад слідчої таємниці.

Зрозуміло, що не зі всіма висновками і положеннями, що містяться в роботі, можна погодитися беззаперечно, це стане предметом дискусії, але дисертантці не можна відмовити у розумінні проблем, яких вона торкається, послідовності та логіці дослідження, власного бачення щодо їх вирішення, толерантності до висловлених в літературі інших точок зору, а також простоті і чіткості викладення думок, що сформульовані грамотною науковою українською мовою.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження М. Л. Пасечник в цілому, та віддаючи належне автору у глибокому дослідженні даної теми, водночас, необхідно відзначити, що дисертація містить також положення, висновки і рекомендації, які є спірними, мають дискусійний характер та потребують додаткової аргументації.

1. Поряд із підтримкою сформульованого авторкою висновку щодо доцільності включення «слідчої таємниці» до системи загальних засад кримінального провадження, передбачених ст. 7 КПК, водночас, виникають

питання щодо окремих положень розробленого визначення слідчої таємниці (стор. 3; 187).

По-перше, чому до слідчої таємниці дисертантка не відносить інформацію і по очевидним злочинам? По них також може здійснюватися протидія з метою пом'якшення відповідальності та пошуку інформації, що становить слідчу таємницю. По-друге, навряд чи у кримінальних провадженнях, пов'язаних з примиренням і визнанням винуватості, з'явиться підвищений інтерес з боку сторони протидії до слідчої таємниці, оскільки такі кримінальні провадження мають менш небезпечний характер, а примирення задовольняє обидві сторони.

2. На стор. 172 щодо тактики проведення обшуку дисертантка дає рекомендації: «необхідно знайомити з планом майбутнього обшуку тільки тих осіб, які є його учасниками, відбираючи у них підписку про нерозголошення даних досудового розслідування, та запрошувати окремих учасників (понятих, спеціалістів та інших) для участі в обшуку безпосередньо перед виїздом». Цю рекомендацію важко визнати переконливою з наступних обставин:

- навіщо знайомити з планом обшуку тих учасників, у яких належить відбирати підписку про нерозголошення даних? У практиці про план обшуку можуть знати слідчий суддя, слідчий, прокурор і працівники оперативних підрозділів, від яких підписки не відбираються, всі вони мають допуск до секретності. Що стосується адвокатів, експертів, спеціалістів, понятих – то про результати обшуку вони узнають під час участі в ньому, після чого, за необхідності, від них можна відібрати підписку про нерозголошення;

- надання підписки про нерозголошення з точки зору етики не є приємним і бажаним актом для особи, оскільки містить елемент недовіри. Водночас, ст.ст. 222, 236 КПК, що регламентують недопустимість розголошення слідчої таємниці та порядок виконання ухвали на обшук, відбір підписки не передбачають;

- у чинному КПК України (глава 3) поняті не названі учасниками досудового розслідування.

3. На стор. 172 дисертації авторка веде річ про підписку про нерозголошення, а на стор. 191 – називає її розпискою. Хоча останній термін – це підтвердження про ознайомлення з документом, а підписка – зобов'язання.

4. Розглядаючи проблеми тактики збереження слідчої таємниці під час допиту (стор. 173-180 дисертації), авторка залишила без висвітлення один із важливих елементів цієї слідчої дії. Бажаючи отримати правдиві покази і схиляючи до цього під час мовного протистояння допитуваного, слідчий застосовує різні прийоми (замовчування, введення в оману, приховування меж поінформованості, зашифрування джерел оперативно-розшукової інформації тощо). Без сумніву, висвітлення цієї проблеми збагатило б зміст та висновки по цьому підрозділу. У цьому зв'язку виникає питання, якою є позиція дисертантки на проблеми омани під час допиту з урахуванням морально-етичних норм поведінки в правовому суспільстві?

5. На стор. 109 роботи є сумнівний тезис, що «функціональна спрямованість діяльності оперативних підрозділів визначається характером функціональної спрямованості діяльності слідчого».

Функціональна спрямованість оперативних підрозділів визначається ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Це пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. Як бачимо, окрім забезпечення інтересів кримінального провадження, оперативні підрозділи мають низку інших важливих завдань, що визначають їх спрямованість.

6. Результати слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій згідно з нормами Кримінального процесуального закону України мають однакову юридичну силу, а допустимість здобутих під час їх проведення доказів

розглядаються судом на рівних умовах. Водночас, всі протоколи слідчих (розшукових) дій залучаються до кримінального провадження, а протоколи негласних слідчих (розшукових) дій за рішенням прокурора можуть не залучатися і знищуються, хоча до таких протоколів виявляє підвищений інтерес сторона захисту, очікуючи знайти в них виправдувальні для підозрюваного докази.

У цьому зв'язку вчені, у тому числі й авторка, вносять багаточисельні пропозиції про внесення доповнень у ст.ст. 255, 290, 303, які ще більше ускладнюють процедуру роботи із такими протоколами (стор. 116 дисертації), що може призвести до зайвої бюрократизації процесу і конфлікту сторін. Оскільки прокурор має право оцінювати протокол проведення негласної слідчої (розшукової) дії і вирішувати питання про доцільність його долучення до кримінального провадження, то він, відповідно, вирішує питання про допустимість доказів, що остаточно підтверджує тільки суд.

Чи не вважає дисертантка, що з метою викорінення тяганини більш доцільно позбавити прокурора права на знищення протоколів негласних слідчих (розшукових) дій, та всі їх долучати до кримінального провадження. Сторона захисту та інтереси об'єктивного розслідування тільки виграватимуть від цього, оскільки укриття відомостей виправдувального характеру входить у протиріччя з базовим положенням кримінального процесу України. Висловлені опонентом зауваження переважно мають дискусійний характер і, в цілому, не впливають на високу позитивну оцінку дисертації.

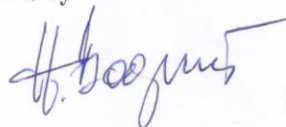
Основні положення роботи, її висновки, пропозиції та рекомендації ідентично викладені в авторефераті. Вони переважно знайшли свій відповідний виклад у публікаціях з теми дисертації і є вагомим внеском

здобувачки в розвиток криміналістики і кримінального процесу, а також цінним порадником для практичних правників. Опубліковані дисертанткою праці відображають актуальність обраної теми дослідження, належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх новизну і достовірність.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація за темою: «Кримінальні процесуальні та криміналістичні засади слідчої таємниці» є завершеною монографічною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати. Робота відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, та основним вимогам до дисертацій і авторефератів дисертацій, а її авторка – Пасечник Марина Леонідівна на підставі публічного захисту дисертації заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Професор кафедри кримінального процесу
Одеського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

М. П. Водько

Лірикс Водько М.П. завідувач
Директор Одеського державного
університету внутрішніх справ

Поліщук